

DOI 10.51558/2490-3647.2025.10.1.625

UDK 371.036:792.2
37.036:373.3

Primljeno: 28. 02. 2025.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Branka Lepir-Šinik

VASPITNO-OBRAZOVNA EFIKASNOST PRIMJENE DRAMSKOG METODA U RAZREDNOJ NASTAVI

Svjedoci smo da današnje generacije odrastaju uz veliko prisustvo tehnologije. To otvara pitanja koliko danas učenici aktivno čitaju, kakve sadržaje usvajaju i da li se u usmenoj i pisanoj komunikaciji mogu sa lakoćom sporazumjeti? Sve ovo zahtijeva aktivno prilagođavanje nastavnog rada kako bi se zadržala pažnja učenika, a iznad svega prenijela potrebna znanja i primjerene moralne poruke. Jedan od načina kojima je moguće zaokupiti pažnju učenika je primjena dramskog metoda rada u razrednoj nastavi. Dramski metod rada je specifičan vid nastavnog rada zasnovan na igranju uloga gdje svi učenici aktivno participiraju, a pri čemu se uvažavaju njihove individualne razlike. Oponašajući nekoga drugoga ili osmišljavajući nove likove učenici se uvode u različite problemske situacije koje zajednički rješavaju, usvajajući vaspitne i obrazovne poruke. Ovakav vid rada kod učenika razvija govorne, čitalačke, stvaralačke sposobnosti, a ujedno doprinosi i razvoju pozitivnijeg stava prema timskom radu. Efikasnost primjene dramskog metoda rada provjerena je kroz ex-post-facto istraživanje sa učenicima petog razreda osnovne škole. Nakon tri mjeseca primjene eksperimentalno-istraživačkog rada potvrđeno je da postoje statistički značajne razlike u korist primjene dramskog metoda rada, jer su učenici eksperimentalnih grupa (E1 i E2) postigli statistički bolje rezultate od učenika kontrolnih grupa (K1 i K2).

Ključne riječi: dramski metod; verbalna kreativnost; poznavanje moralnih osobina

UVOD

Od najranijeg uzrasta dijete razvija svoje sposobnosti. Prvo do djeteta dolaze zvukovi, boje i mirisi koji mu privlače pažnju, a potom sve ono što će u datom periodu nadograđivati njegove postojeće sposobnosti. Dakle, dijete većinu svojih sposobnosti razvija kroz interakciju sa okolinom. Između druge i treće godine života djeteta ispoljava se simbolička igra, u čijoj osnovi leži pravilo *kao da*. Oponašanje tako prerasta u igru pa dijete širi ruke predstavljajući let, sjeda na štap kako bi jahalo i sve drugo što je djetetu zanimljivo, jer se na taj način igra. Po ruskom psihologu Lavu Vigotskom ovo je važna faza u razvoju djeteta, jer utiče na prevazilaženje impulsivnosti, te na razvoj pravilnog ponašanja djeteta (Duran 2009).

Po Žanu Pijažeu dijete od druge do sedme godine nalazi se u preoperacionom periodu i tada se aktivno razvijaju jezik i sposobnosti intelektualnih predstava. Verbalne sposobnosti razvijaju se kontinuirano, te sa polaskom u školu njihov razvoj dolazi u fokus (Pijaže i Inhelder 1996). Različite verbalne sposobnosti učenika najizraženije su pri polasku u školu. Upravo u prvim kontaktima sa učenicima učitelj uočava verbalne mogućnosti učenika. Obično su njihove verbalne mogućnosti različite, od onih koji zahtijevaju uvođenje logopeda u rad sa njima do učenika koji vrlo rječito i maštovito saopštavaju svoje misli. Verbalna kreativnost je sastavni dio intelektualnih sposobnosti, a podrazumijeva sposobnost pojedinca da se maštovito verbalno izražava kako bi prenio svoje misli, osjećanja i ideje. Verbalna kreativnost pripada domenu psihologije kreativnosti (Dragić 2020), a može se prepoznati kroz lakoću izražavanja (dobru retoriku), kroz lako i brzo razumijevanje pročitano g te argumentovano raspravljanje. Razvijanje verbalne kreativnosti je moguće kroz čitanje, igre, kao i kroz primjenu dramskog metoda rada u nastavi. Ukoliko se igranje uloga primjenjuje kontinuirano u učionici, tada slušanje, govor, čitanje i pisanje postaju sredstva komunikacije koja razvijaju njihovu kreativnost i imaginaciju (Annarella 1999). Oponašajući nekoga ili nešto dijete se uživljava u ulogu i zalazi u svijet mašte koji mu na kreativan način pruža saznanja i vodi ka novim saznanjima.

Moralni razvoj se dešava kroz čitav životni vijek svakog pojedinca. Prema Žanu Pijažeu djeca razvijaju moralne osobine na osnovu onoga što percipiraju iz okruženja. Takođe, apostrofira odnose između vršnjaka za koje smatra da jako doprinose izgradnji moralnog rasuđivanja djece. Budući da dramski metod rada upravo podrazumijeva kontinuiranu vršnjačku saradnju, njegovom primjenom uz pravilno vođenje od strane učitelja možemo graditi moralne stavove učenika. „Moralni razvoj se odnosi na proces promjena u načelima i shvaćanjima o tome šta je dobro, pravedno i dopušteno, a

šta nije” (Babli 2012, prema Kljajić 2005: 273). Ovaj razvoj u školskom okruženju je intenzivan jer je to period kada se usvajaju brojne moralne poruke neophodne da se ugrade u ličnost djeteta, a sve to kako bi u budućnosti imali pojedinca sa pozitivnim moralnim vrijednostima. Razvoj verbalne kreativnosti učenika kao i moralni razvoj su bitni zadaci nastave od čijeg ispunjenja zavisi da li će se učenik sa lakoćom izražavati i hoće li biti prihvaćen od drugih zbog moralnih stavova koje okruženje prepoznaje.

DRAMSKO VASPITANJE I OBRAZOVANJE U RAZREDNOJ NASTAVI

Sa polaskom u školu dijete se susreće sa očekivanjima koje nastavni program stavlja pred njega. Ako sagledamo sadašnji program po kome se odvija razredna nastava u Republici Srpskoj, može se uočiti da je najviše predviđenih dramskih aktivnosti upravo u okviru nastave srpskog jezika i to kroz čitanje po ulogama dramskih tekstova. To nas upućuje na zaključak da je drama u nastavi u određenoj mjeri prisutna, a kod učitelja koji je često praktikuju u radu prepoznata je kao metod kojim pridobijaju učenike za rad i lakše ostvaruju vaspitne i obrazovne zadatke, jer je takav način učenja učenicima zabavan. Učenici kroz uloge usvajaju vaspitno-obrazovne poruke, te razvijaju komunikacijske i saradničke sposobnosti.

S obzirom na to da djeca vole učenje kroz igru, potrebno im je ponuditi aktivnosti koje će ih animirati i održavati im pažnju. Dijete dok glumi ono se i igra, a istovremeno uči.

„Drama u obrazovanju metod je učenja kojim se djeci i učenicima u procesu formalnog obrazovanja u vrtićima i školama, kao i neformalnog obrazovanja u dječijim i omladinskim pozorišnim grupama, omogućuje da aktivno učestvuju u procesu sticanja i konstruisanja znanja korišćenjem postupaka koji su prisutni u dramskom stvaralaštvu – osmišljavanje priče na odabrane teme, inscenacija zamišljenih situacija, odabir i igranje uloga, scensko izražavanje, aktivna percepcija itd.” (Đorđević 2014: 2).

Da bi se dramski metod počeo primjenjivati u nastavi potrebno je učenike u početku usmjeravati na jednostavnije dramske aktivnosti, zasnovane na pokretu i jednostavnom tekstu. Potom će uslijediti dramske tehnike složenije od jednostavnih postupaka. Postoje razne podjele dramskih tehnika, a kao najprikladniju izdvojićemo podjele Ive Gruić i Sesil O’Nil. Iva Gruić ih dijeli na one u kojima se radnja poigrava, tj. sudionici ulaze u uloge i življavaju dramski svijet i one u kojima sudionici

ostaju na ivici dramskog svijeta, tj. ne preuzimaju ulogu, nego rade aktivnosti kojima se radnja dočarava (Gruić 2002). Sesil O'Nil ukazuje na korištenje sljedećih dramskih tehnika i to: vajanje, praćenje misli, vruća stolica i dolina savjesti (Stamenković 2015). *Vajanje* je neverbalna tehnika u kojoj sudionici oblikuju *kip* tako što pomjeraju tijelo osobe kao da je od gline, bez međusobnog dogovaranja, da bi se potom tražilo značenje. *Zamrznuta slika* je dramska tehnika koja se primjenjuje pri zaustavljanju dramskih aktivnosti, s ciljem da podstakne učesnike na preispitivanje. *Vruća stolica* je tehnika u kojoj učenik glumi određeni lik i iz ugla tog lika odgovara na postavljena pitanja. *Dolina svjetlosti* je dramska tehnika koja se primjenjuje tako da glavni lik prolazi između jednog ili dva reda i sluša mišljenja ostalih učesnika kako dalje postupiti, te na kraju donosi odluku.

Većina dramskih pedagoga procesnu dramu i ogrtač stručnjaka svrstavaju u dramske metode, a ostale pojmove u dramske tehnike. *Procesna drama* je drama u nastajanju, bez publike, u kojoj se svi učenici uvode u zamišljeni svijet i improvizuju dramske aktivnosti. *Ogrtač stručnjaka* je metod u kome učesnici ulaze u uloge stručnjaka iz neke oblasti, istražuju probleme i daju rješenja koja će biti od koristi svim učenicima kasnije u životu (Tomašević i Vukojević 2020). Ono što se primjećuje u literaturi koja se bavi dramskom pedagogijom jeste to da postoji terminološka nesaglasnost po pitanju određenih pojmova. Kako ne bi bilo zabune, u daljem tekstu svi navedeni dramski postupci, tehnike ili aktivnosti se odnose na dramski metod u nastavi.

TEORIJSKA POLAZIŠTA

Riječ drama potiče iz grčkog jezika (*δρᾶμα*) i ima značenje radnje, događaja, a obuhvata sve književne vrste koje su pisane za izvođenje u pozorištu, dok dramske aktivnosti nisu namijenjene samo *daskama koje život znače*, nego imaju svoje mjesto i u drugim prilikama uključujući i učionicu. Ovaj oblik učenja se temelji na iskustvu, primjenjiv je za rad sa svim učenicima razredne nastave i nije potrebna darovitost pojedinca za glumu da bi se realizovao. Kroz ovaj vid rada učitelj usmjerava učenika na usvajanje potrebnih sadržaja na način da ih doživi neposredno, kroz ulogu.

Primjena dramskog metoda rada u nastavi dolazi iz pozorišne umjetnosti. Mnogi istraživači su uočili potencijal drame u nastavi, a u nastavku ćemo pomenuti neka važnija istraživanja. Proučavajući istraživanja o primjeni dramskog metoda u nastavi uočava se da on ima svoje mjesto u mnogim obrazovnim sistemima, kako u svijetu, tako i kod nas i našem okruženju, te se određeno vrijeme primjenjuje u nastavnom

radu. Uvođenje dramske umjetnosti u učionice započinje sedamdesetih godina 20. vijeka sa Gavinom Boltonom, Doroti Hetkat, a kasnije i sa Sesil O'Nil. Njihove ideje su se odnosile na preuzimanje uloge od strane nastavnika, a s ciljem motivisanja učenika na aktivniju saradnju u nastavnom procesu (Stamenković 2015). Beti Džejn Wagner u svojoj studiji o dramskoj pedagogiji i primjeni dramskih postupaka pri učenju i u nastavnom radu naglašava da su „učesnici u drami instrumenti koji stvaraju događaj. Oni su istovremeno dramaturzi, glumci, publika i kritika“ (Wagner 1998: 10).

O važnosti primjene dramskih postupaka u nastavi jezika za razvoj govornih sposobnosti učenika bitne uvide i rješenja daje Van Ji Sam koji svrstava dramske postupke pri usvajanju jezika u komunikacijske metode. On smatra da „drama koja se koristi u učionici se može smatrati komunikativnom aktivnošću budući da njeguje komunikaciju među učenicima i pruža mogućnost da se koristi jezik koji se uči u različitim situacijama“ (Sam 1981: 4). Autor zaključuje da se igranjem uloga razvija rječnik učenika i struktura rečenica. Do sličnih saznanja su došli i Suzan Holden, Bjork Renvej i Sedat Maden. Istraživanje Suzan Holden iz 1981. godine govori o tome da se dramskom aktivnošću, koja zahtijeva od učenika da se stave u zamišljenu situaciju i tako prikažu sebe ili neku drugu osobu koju glume, stvara veza između mišljenja i izražavanja (Holden 1981, prema Vukojević 2016). Ranvej (2016) uočava da je u osnovi primjene dramskog metoda komunikacija, te smatra da se primjenom ovog načina rada dodatno poboljšavaju komunikacijske sposobnosti učenika. Maden (2012) analizira uticaj dramskih postupaka na zainteresovanost učenika za učenje. Njegov zaključak je bio da ovaj vid rada nastavnici trebaju češće praktikovati, posebno u nastavi jezika, jer bolje razvija komunikacijske sposobnosti.

Primjena dramskog metoda rada prisutna je kako kod nas, tako i u susjednim zemljama. Najviše istraživanja dolazi iz Republike Hrvatske. Kada je o dramskoj pedagogiji riječ, njihovi autori objavljuju radove još od 80-ih godina prošloga vijeka. Istraživanje Zrinke Vukojević (2016) pokazalo je da je primjena dramskih postupaka u nastavi hrvatskog jezika nižih razreda osnovne škole efikasnije razvija komunikacijske kompetencije učenika. Iste godine je Maša Rimac Jurinović proučavala dramu kao sredstvo za ostvarivanje vaspitnih ciljeva nastave. Ona u svom istraživanju naglašava saradništvo i zaključuje da se nakon primjene ovakvog načina rada uočava veće poštovanje različitosti među učenicima (Rimac Jurinović 2016).

Da dramsko-scensko vaspitanje utiče na razvoj stvaralačkih sposobnosti, kao i da razvija brojne komponente vaspitanja došla je do zaključka i Esmeralda Stanišić (2015). Boško Milovanović je u svom istraživanju zaključio da primjena dramskog

metoda ima pozitivan učinak na razvoj govora kod djece (Миловановић 2019). Tokom 2009. i 2010. godine realizovano je dvogodišnje istraživanje o dramskim aktivnostima u obrazovanju na teritoriji Mađarske, Češke, Palestine, Poljske, Portugalijske, Rumunije, Sirije, Slovenije, Švedske i Velike Britanije. Rezultati su takođe pokazali da su učenici koji su bili uključeni u takav način rada komunikativniji, samopouzdaniji, kreativniji, te da bolje rješavaju probleme i stresne situacije. Ovo istraživanje je uvelo novine u obrazovnim sistemima tih zemalja, pa je kod njih drama u nastavi prisutnija (vidjeti Milosavljević 2016).

UTICAJ DRAMSKOG METODA RADA U NASTAVI NA RAZVOJ KOMUNIKACIJSKIH I MORALNIH OSOBINA

Sva pomenuta istraživanja pokazuju da se primjenom dramskog metoda u nastavi jačaju učeničke komunikacijske kompetencije i izgrađuju pozitivniji vaspitni stavovi učenika kroz saradništvo u rješavanju zajedničkih dramskih zadataka. Razvoj komunikacijskih sposobnosti je izuzetno bitan u mlađem školskom uzrastu, a nedostatak istih vodi u teškoće u sporazumijevanju, kako usmeno tako i pismeno. Kontinuiranom primjenom dramskog metoda rada u nastavi učenici razvijaju svoje govorne vještine, a uče se i tolerantnosti. Takođe, fluentnost govora i verbalna kreativnost utiču na samopouzdanje učenika i na njihov uspjeh u školi (Lepir-Šinik 2024).

Iako se verbalna kreativnost razvija uglavnom čitanjem, moguće ju je razvijati i slušanjem i pisanjem. Dijete prije polaska u školu sluša odrasle, obično bliske srodnike i tako usvaja prve riječi i razvija govor. Zato je bitno da u periodu prije polaska djeteta u školu ono bude izloženo slušanju priča i bajki primjerenih njegovom uzrastu jer će se tako razvijati govorne sposobnosti djeteta i graditi mu imaginaciju.

Sa dolaskom u školu prvi izvor informacija je učitelj. Učenik još uvijek ne zna da čita, pa je bitno da se učitelj izražava jasno i fluentno kako bi se što bolje sporazumjeli. Usvajanjem čitanja i pisanja učenik ulazi u fazu intenzivnijeg razvoja rječnika, a kroz primjenu dramskog metoda rada benefiti su očigledni. Da bi uspješno iznijeli svoje uloge potrebno je da učenici imaju jasan govor, dobru artikulaciju i dikciju, koriste pravilno jezik i slušaju sagovornika. Pored toga, trebaju dati i kritički stav o ulozi, te iznositi prijedloge kako neke dijelove predstaviti na drugi način, čime aktivno razvijaju verbalnu kreativnost.

Jedna od osnovnih komponenti vaspitnog rada je moralno vaspitanje učenika. Iako porodica ima glavnu ulogu u formiranju moralnih osobina djeteta, školsko okruženje se ne smije zanemariti, jer tu dijete provodi značajan dio svoga vremena. Veoma je

bitno da su učenici izloženi pozitivnim moralnim uzorima, te da se kroz igranje uloga uživljavaju i tako sami usvajaju moralne osobine koje će predstavljati njihove vrline. Dijete uči posmatranjem ponašanja odraslih, pa je takođe bitno da i sam učitelj pokazuje lične pozitivne moralne osobine.

U dramama likovi se bave različitim moralnim dilemama, što se može primjeniti i u nastavnim aktivnostima kroz pažljivo biranje uloga. Ukoliko dramatizuju neki tekst istovremeno i aktueliziraju širok spektar ljudskih mana i vrlina, a prepoznavanje razlike između dobrog i lošeg je ključno u formiranju pozitivnih moralnih osobina. Dakle, potrebno je birati sadržaje i likove koji će proširiti sposobnosti učenika i obogatiti njihov moralni identitet.

Ova komponenta učenja je već prisutna u razrednoj nastavi i očigledno ima mnoge prednosti, zbog čega je treba češće primjenjivati. Ovakvim vidom rada odmičemo se od tradicije, učitelj i učenici su saradnici, stvara se pozitivno okruženje i svi učenici napreduju na svom nivou. Bitno je ne dati učeniku ulogu za koju još nije spreman, kako se ne bi stvorile situacije u kojima osjeća da nije na visini zadatka, nego iste pažljivo birati, tj. učeniku nuditi sadržaje koji su u zoni očekivanog razvoja. Isto tako, bitno je njegovati dobre međusobne učeničke odnose, te ih podsticati na međusobnu podršku i pomaganje. U tako organizovanoj nastavi uspjeh je neizostavan, a zadovoljstvo urađenim zagarantovano.

METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

S obzirom na to da je riječ o konceptu učenja koji je već prisutan u nastavi, tokom školske 2022/2023. godine obavljeno je istraživanje u četiri odjeljenja banjalučkih gradskih osnovnih škola sa učenicima petih razreda. U dva odjeljenja se dramski metod rada primjenjivao već duže vrijeme u nastavi, a kod preostalih dramski metod rada nije bio prisutan u dotadašnjem radu.

Cilj ovog empirijskog istraživanja bilo je utvrditi u kojoj mjeri je primjena dramskog metoda rada u razrednoj nastavi uticala na razvoj verbalne kreativnosti i na nivo moralne razvijenosti učenika petog razreda osnovne škole. Na osnovu postavljenog cilja definisani su sljedeći zadaci istraživanja:

1. Utvrditi da li primjena dramskog metoda utiče na moralnu razvijenost učenika petog razreda, tj. da li na taj način učenici bolje upoznaju značaj različitih moralnih osobina;
2. Ispitati da li je kod učenika čiji su učitelji u toku školovanja praktikovali primjenu dramskog metoda u nastavi verbalna kreativnost na višem nivou u

odnosu na učenike koji se nisu oslanjali na primjenu dramskog metoda rada u razrednoj nastavi.

Da bi ovo istraživanje bilo dosljedno sprovedeno, odabrali smo adekvatne istraživačke metode, odgovarajuće tehnike istraživanja i instrumente istraživanja. Izvedena je primjena tematski prikladnih sljedećih istraživačkih metoda:

1. Metod teorijske analize i sinteze, a koji smo koristili prilikom proučavanja dostupne literature;
2. Eks-post-fakto metod koji se primjenjuje nakon što je već djelovao neki faktor.

U uzorku su bila 94 učenika raspoređena u četiri odjeljenja osnovnih škola u Banjoj Luci, i to: JU OŠ „Stanko Rakita”, JU OŠ „Ivo Andrić” i JU OŠ „Petar Petrović Njegoš” (Tabela 1). Učenici OŠ „Stanko Rakita” i „Ivo Andrić” činili su E grupu jer su učiteljice tih odjeljenja godinama primjenjivale dramski metod rada u nastavi, a učenici OŠ „P. P. Njegoš” činili su K grupu. Sva odjeljenja su bila gradska, sa učenicima koji se bave dodatnim aktivnostima (uče strane jezike, idu na hor itd.), a mnogi su bili iz visokoobrazovanih porodica.

Istraživanje je obavljeno uz dobijenu saglasnost od strane Ministarstva prosvjete RS te uz saglasnost roditelja za provođenje istraživanja. Za potrebe ovog istraživanja korišćeni su instrumenti i to: test verbalne kreativnosti i test poznavanja značenja moralnih osobina. Istraživanje je trajalo tokom aprila, maja i juna školske 2022/2023. godine.

Tabela 1. Prikaz strukture uzorka istraživanja

Naziv škole	Broj odjeljenja	Broj učenika
JU OŠ „Stanko Rakita”	1	18
JU OŠ „Ivo Andrić”	1	28
JU OŠ „Petar Petrović Njegoš”	2	48
UKUPNO:	4	94

Opšta hipoteza ovog istraživanja glasila je: **Pretpostavljamo da učenici petog razreda koji su vaspitno-obrazovne sadržaje usvajali primjenom dramskog metoda imaju razvijeniju verbalnu kreativnost i bolju moralnu razvijenost od učenika koji vaspitno-obrazovne sadržaje nisu usvajali na ovaj način.**

Istraživanje je pokazalo da su dva odjeljenja učenika u kojima se tokom školovanja primjenjivao dramski metod rada u nastavi (E1 i E2) pokazali veći nivo verbalne

sposobnosti u odnosu na učenike koji nisu u svom radu primjenjivali dramski metod rada (K1 i K2), kao i da učenici koji su usvajali sadržaje dramskim metodom rada, takođe, imaju statistički značajno viši nivo poznavanja moralnih osobina u odnosu na učenike koji nisu primjenjivali dramski metod u nastavnom radu.

Korišćeni su test verbalne kreativnosti, kreiran za potrebe istraživanja, i test poznavanja značenja moralnih osobina, preuzet iz doktorata Želimira Dragića (2020), te predstavlja adaptiranu varijantu istoimenog testa koji je konstruisala Mira Laketić. Istraživanje je provedeno u periodu od aprila do juna školske 2022/2023. godine.

Pri obradi rezultata istraživanja izračunavane su razlike aritmetičkih sredina, tj. upoređivani su rezultati dobijeni na testu poznavanja moralnih osobina i testu verbalne kreativnosti između eksperimentalnih i kontrolnih grupa. Podaci dobijeni istraživanjem su statistički obrađeni u statističkom programu SPSS.

REZULTATI I DISKUSIJA

U ovom dijelu rada ćemo predstaviti rezultate dobijene istraživanjem, tj. uticaj primjene dramskog metoda rada u nastavi na nivo verbalne kreativnosti i nivo poznavanja moralnih osobina učenika petog razreda osnovne škole. Naredna tabela predstavlja postignuća učenika na testu verbalne kreativnosti (Tabela 2).

Tabela 2. Razlike aritmetičkih sredina na testu verbalne kreativnosti s obzirom na primjenu dramskog metoda

Postignuća učenika...		N	M	SD	df	t	p
Test verbalne kreativnosti	E grupa	46	43,35	6,29	92	3,551	0,01
	K grupa	48	38,10	7,89			

Rezultati do kojih smo došli idu u prilog našoj tvrdnji da je primjena dramskog metoda značajna za razvoj verbalne kreativnosti učenika petog razreda osnovne škole, što je uočljivo i iz Tabele 2, pri čemu je očigledna razlika u korist učenika koji su radili primjenjujući dramski metod rada u odnosu na učenike u čijem radu ovaj metod nije bio zastupljen. Na ovom testu je bilo moguće osvojiti maksimalno 50 bodova. Aritmetička sredina postignuća kod učenika E grupe ima vrijednost $M=43,35$, nasuprot aritmetičke sredine učenika K grupe kod kojih je $M=38,10$. Razlike u

postignuću između učenika E i K grupe su i statistički značajne, što je vidljivo prema vrijednosti $t=3,551$ na nivou $p=0,01$. U sljedećoj tabeli (Tabela 3) prikazana su postignuća učenika na testu poznavanja moralnih osobina.

Tabela 3. Razlike aritmetičkih sredina na testu poznavanja moralnih osobina s obzirom na primjenu dramskog metoda

Postignuća učenika...		N	M	SD	df	t	p
Test verbalne kreativnosti	E grupa	46	43,35	6,29	92	3,551	0,01
	K grupa	48	38,10	7,89			

Od maksimalno mogućih 20 bodova na testu poznavanja moralnih osobina aritmetička sredina odgovora učenika E grupe ima vrijednost $M=14,57$. U prethodnoj tabeli je vidljivo da je ovakav rezultat bolji od postignuća učenika K grupe kod kojih se očitava aritmetička sredina $M=11,48$. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da se radi o statistički značajnoj razlici između dvije grupe učenika, tj. t-test potvrđuje statistički značajne razlike u rezultatima E i K grupe, pri čemu je $t=3,980$, što je statistički značajno na nivou $p=0,00$. Na osnovu iznesenih rezultata možemo konstatovati da je naša glavna hipoteza potvrđena.

Očigledno je da je primjena dramskog metoda imala pozitivne učinke na učenike koji su ga duže vrijeme praktikovali. Kroz dramske radionice učenici su birali uloge koje im odgovaraju, sami davali prijedloge kako da iste iznesu, te prilagođavali uloge kako bi bile što realnije. Tako su svoje vrijeme posvećivali analizi likova koje predstavljaju, saznavali su o njima što su mogli, ako su u pitanju stvarne osobe, ili bi kreirali nove za potrebe sadržaja koje usvajaju. To je značilo da trebaju osmisлити scenario, tj. dijaloge kojima će predstaviti priču ili istu preuzmu od učitelja i započnu sa pripremama. Pri preuzimanju svojih uloga istraživali su ih, davali sugestije kako da lik bolje iznesu, kako da dijalog prilagode i tako kretali u realizaciju dramskih aktivnosti (Lepir-Šinik 2024). Svaki dijalog podrazumijevao je učenje novih riječi, prilagođavanje teksta situaciji u kojoj se likovi nalaze, ali i pokretima koje u određenom momentu izvode. Iznoseći razne uloge uživljavali su se u tuđa razmišljanja, moralne dileme, pozitivne i negativne strane ljudske ličnosti, načine rješavanja problema. Često su tražili nove riječi da iskažu svoje misli. Učeniku koji ima govorne teškoće tekst se prilagođavao na način da isti može iznijeti. Odjeljenje je tako postajalo tim koji međusobno dobro sarađuje i uvažava individualne razlike između

učenika. Pružali su pomoć drugu da iznese svoju ulogu, preuzimali odgovornosti za rezultat rada, a svi sa jednim ciljem – da se igraju, druže i tako uče.

Realizaciju ovakvih aktivnosti u onim odjeljenjima koja su navikla na ovakav način rada prati pozitivna atmosfera, pa učenici rado učestvuju u njihovoj realizaciji. Dakle, kroz razne uloge učenici su se susreli sa lepezom različitih likova, a svaki je tražio da mu se učenici posvete, pa su ih morali dobro analizirati i davati prijedloge novih rješenja određenih dijaloga i planiranih radnji. Dok su proučavali uloge koje su im namijenjene intenzivnije su učili nove riječi, te lakše saopštavali sopstvene misli i osjećanja, shvatali poruke onoga što su učili i uočavali razlike između dobrog i lošeg u svakom liku i postupku koji su glumili. Učionica je postala scena na kojoj se odvija radnja, pri čemu su učenici birali žele li dio onoga što su spremili i javno izvesti. Može se zaključiti da je ovakav način rada stvorio relaksirane međusobne odnose između učenika, uz visoku međusobnu toleranciju i responsibilnost u realizaciji dogovorenih aktivnosti, pa su i rezultati njihovog rada bili reprezentativni.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Dramski metod rada počiva na igri. Ta igra je organizovana i pod budnim okom učitelja, ali i spontana, pa daje mogućnosti da učenik iskaže sve svoje osobine, kao i da ih unaprijedi. Učenici na taj način najjednostavnije usvajaju nove sadržaje, otvoreni su i spremni da sarađuju. Učionica postaje scena na kojoj se stalno nešto priprema i izvodi, a učenici tim koji vrijedno radi.

Ovim radom smo se osvrnuli na efekte koje postiže primjena dramskog metoda rada u pogledu razvijenosti verbalne kreativnosti i moralnih osobina učenika. Zaključci su i više nego jasni. Oni stoje na strani dramskog metoda rada i njegova primjena se itekako preporučuje. U današnjem vremenu gdje su učenici izloženi prevelikoj upotrebi digitalne tehnologije kao i činjenica da nerijetko dolaze u kontakt sa sadržajima neprimjerenim za njihov uzrast, od suštinske je važnosti pravilno ih usmjeriti. Primjenom dramskog metoda rada oni stupaju u pedagoški vođenu interakciju, bogate svoj rječnik i ljepše se izražavaju, što vodi ka boljim usmenim odgovorima, time i školskim ocjenama. Potrebno je učenicima dati da sami tragaju za ispravnim rješenjima dok analiziraju ih i upoznaju se sa lepezom ljudskih moralnih osobina, kao i da iste kroz uloge predstavljaju na način na koji su ih doživjeli. Upravo se u različitim tumačenjima vide i različiti moralni pogledi učenika na situacije koje glume. Neki biraju lakša rješenja, neki teža, ali bitno je da se naglasi da se pridržavaju moralne

ispravnosti u postupcima koje glumom predstavljaju. To će im trebati kada se u sličnim životnim situacijama nađu u budućnosti. Časovi u ovakvom vidu rada nemaju klasični cilj i zadatke. Zapravo, cilj je uvijek jedan – učiti kroz igru, savladati gradivo na prirodan i nenametljiv način, i da pritom učenici ne osjećaju nelagodu jer nešto moraju savladati. Kod nas je mali dio nastavničke zajednice upoznat sa mogućnostima primjene dramskog metoda rada, koji se, nažalost, rijetko primjenjuje, iako su njegovi benefiti višestruki. Ovaj metod nastavnog rada potrebno je više implementirati u nastavni proces u školama Republike Srpske, jer istraživanja širom svijeta pokazuju samo dobrobiti njegovog korištenja, kao što smo i ovim istraživanjem pokazali. Ne smijemo zanemariti da na moralnim osobinama koje sada kod učenika gradimo, gradimo i budućnost jednog društva. Nastava u kojoj su i učenici i učitelji zadovoljni i motivisani zarad je put kojim svaki odgovoran i kreativan učitelj treba da ide, a dramski metod nastavnog rada upravo nudi način kako da postignemo bolje vaspitno-obrazovne rezultate.

LITERATURA

1. Annarella, Lorie A. (1999), "Using Creativ Drama in the Writing Proces", ERIC Document Reproduction Service No. ED 402637, Office of Educational Research Improvement, Washington DC
2. Đorđević, Živkica (2014), *Drama u obrazovanju – potrebe nastavnika za obrazovanjem i osnaživanjem za primenu drame u obrazovno-vaspitnom radu u našim školama*, Pedagoško društvo Srbije i BAZAART, Beograd
3. Dragić, Želimir (2020), *Obrazovno-vaspitni efekti recepcije književnog teksta u razvijajućoj nastavi na mlađem uzrastu učenika*, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet u Banjaluci, Banja Luka
4. Dragić, Želimir (2020), "Recepcija književnog teksta u modelima inovativne nastave i verbalne kreativnosti učenika mlađeg školskog uzrasta", *Naša škola*, 2, 139–155.
5. Duran, Mirjana (2009), "Stvaralaštvo u spontanoj kulturi djece i mladih", *Suvremena psihologija*, 12(1), 175-189.
6. Gruić, Iva (2002), *Prolaz u zamišljeni svijet: Procesna drama ili drama u nastajanju: priručnik za odgojatelje, učitelje, nastavnike i sve one koji se bave dramskim radom s djecom i mladima*, Golden marketing, Zagreb
7. Kljajić, Slavko (2005), "Moralni razvoj", u: Petz, Boris (ur.), *Psihologijski rječnik*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 273-274.

8. Lepir-Šinik, Branka (2024), *Vaspitno-obrazovna efikasnost primjene dramskog metoda u razrednoj nastavi*, Master rad, Filozofski fakultet u Banjoj Luci, Banja Luka
9. Maden, Sadet (2012), "The effect of drama on language teaching success", *International Journal of Language Studies*, 2, 67–86.
10. Миловановић, Бошко (2019), "Драмски метод у развоју говора деце предшколског узраста", у: *Зборник радова Учитељског факултета*, Универзитет у Приштини, Косовска Митровица, 187–199.
11. Milosavljević, Sunčica (2016), *Dramska umetnost u integrisanom obrazovanju*, Doktorski rad, Univerzitet umetnosti u Beogradu, Fakultet dramskih umetnosti, Beograd
12. *Nastavni plan i program Republike Srpske*, Službeni glasnik RS-broj 74.
13. Pijaže, Žan, Berbel Inhelder (1996), *Intelektualni razvoj djeteta – izabrani radovi*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
14. Rimac Jurinović, Maša (2018), *Procesna drama u kurikulumu suvremene škole*, Doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
15. Sam, Wan Yee (1990), "Drama in Teaching English as a Second Language – A Communicative Approach", *The English Teacher*, XIX, 1–11.
16. Стаменковић, Ивана (2015), "Драмска уметност и образовање: различити правци и приступи у примени драмских и/или позоришних техника", *Настава и васпитање*, LXIV(4), 809–822.
17. Stanišić, Esmeralda (2015), "Dramske metode u nastavi Hrvatskoga jezika", *Hrvatski*, XIII(2), 67-77.
18. Vukojević, Zrinka (2016), *Dramski postupci u metodičkom oblikovanju nastave hrvatskog jezika u nižim razredima osnovne škole*, Doktorski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb
19. Vukojević, Zrinka, Anamarija Tomašević (2020), "Dramska metoda ogrtač stručnjaka u problemskoj nastavi primarnog obrazovanja", *Napredak*, 161(3-4), 325-345.
20. Wagner, Betty Jane (1998), *Educational Drama and Language Arts: What Research Shows*, Heinemann Educational Books, USA

Internet izvori:

1. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED434379.pdf>; očitano: 12. 4. 2025.
2. <http://bazaart.org.rs>; očitano: 20. 3. 2025.
3. <https://fedora.unibl.org/fedora/get/o:1383/bdef:Content/get>; očitano: 12. 4. 2025.

4. <https://hrcak.srce.hr/82669>; očitano: 10. 4. 2025.
5. <http://phaidra.unibl.org/o:3173>; očitano: 22. 2. 2025.
6. <https://core.ac.uk>; očitano: 12. 4. 2025.
7. <https://melta.org>; očitano: 20. 1. 2025
8. <https://www.scribd.com>; očitano: 7. 12. 2024.

EDUCATIONAL EFFICACY OF THE USE OF DRAMA METHOD IN PRIMARY SCHOOL TEACHING

Summary:

We are witnessing that today's generations are growing up with an overwhelming presence of technology. This raises questions about how actively students read today, what kind of content they absorb, and whether they are able to communicate easily in both spoken and written forms. All of this requires active adaptation of teaching practices in order to maintain students' attention and, above all, to convey the necessary knowledge and appropriate moral messages. One of the ways to engage students' attention is the application of the dramatic method in classroom teaching. The dramatic method is a specific form of teaching based on role-playing, in which all students actively participate, while taking into account their individual differences. By imitating others or creating new characters, students are introduced to various problem situations that they solve together, thereby adopting educational and moral messages. This type of work develops students' speaking, reading, and creative abilities, and also contributes to fostering a more positive attitude toward teamwork. The effectiveness of the dramatic method was verified through an ex-post-facto study with fifth-grade elementary school students. After three months of applying the experimental-research work, it was confirmed that there are statistically significant differences in favor of the dramatic method, as students in the experimental groups (E1 and E2) achieved statistically better results than those in the control groups (K1 and K2).

Keywords: dramatic method; verbal creativity; understanding of moral traits

Adrese autorice
Author's address

Branka Lepir-Šinik
JU OŠ „Stanko Rakita“ Banja Luka
brankalepir@hotmail.com